

ШКОЛА У ПАВЛИШІ ЯК ЕКОЛОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДИТИНСТВА

Кочубей Т.Д.

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

Павлиську школу, очолювану Василем Сухомлинським, можна розглядати як модель школи, яка була сприятливим екологічним середовищем дитинства, середовищем щасливого життя дитини. Вчений був переконаний, що система навчання і виховання повинна знаходитися у постійному пошуку форм організації дитячого життя, які властиві природі дитини. Завдання школи він вбачав у тому, щоб «не загубити жодної особистості», дати можливість розквітнути кожній дитині, розвинути в ній все краще, що закладено природою, зробити її життєвий шлях радісним і бадьорим. Великого значення при цьому надавав особі педагога. Його педагогічна система базувалася на «педагогіці оптимізму», «педагогіці віри» і «педагогіці серця». Значний вплив на її формування відіграли ідеї кордоцентризму, які сповідували Г. Сковорода та П. Юркевич. Вона окреслювала критерії «щасливого дитячого життя», на яких базувалася діяльність школи: визнання права дитини на її особливість, неповторність та багатовимірність; прийняття дитини такою, якою вона є, з її позитивними і негативними потенціями; не дорікати і зайвий раз не акцентувати уваги на негативних рисах її характеру; спрямованість навчально-виховного процесу на виховання поваги, пошани, довіри до кожної дитини; утвердження принципів людяності, добра, любові, філософії «серця», збереження здоров'я дитини; формування у дітей потреби виконувати кодекс правил поведінки; створення умов для самореалізації, самовиявлення обдарувань особистості через залучення її до різних видів діяльності.

Цьому сприяв цілий ряд нововведень, започаткованих у Павлиші: «Школа радості» під голубим небом, «Кімната казки», «Куточок мрії», «Острів чудес», «300 уроків мислення серед природи», «Хрестоматія з етики для читання учням Павлиської середньої школи», задачник для неуважних, уроки доброти та людяності, десять «не можна», дев'ять «негідних речей», батьківська школа, психологічні комісії та психологічні семінари. Вони створювали екологічні умови розвитку, навчання і виховання дитини.

Ольга Сухомлинська у статті «Філософія для дітей як педагогічна проблема» зазначає: «Сухомлинський написав близько 1500 розповідей для дітей, що стосуються різних сторін розвитку, формування і виховання дитини. І серед них розповіді, що пробуджують допитливість, «радість пізнання», як говорить про це Василь Олександрович, що дають уявлення про конкретні чи абстрактні предмети, відображені в словах, діях; процес пізнання в дитячих відчуттях, сприйнятті, уяві» [1].

Надаючи особливого значення періоду дитинства як найбільш сенситивному щодо впливу виховних заходів і прекрасно розуміючи, що в основному цей період дитина проводить у сім'ї, Павлиський педагогом-новатором був розроблений курс батьківської школи, розрахований на 7 ступенів навчання. Заняття батьківської школи проводилися для груп: молодята, в яких ще немає дітей; батьки дошкільників, діти, яких прийдуть до школи через 1, 2, 3 роки; батьки учнів I–II кл.; батьки учнів III–IV кл.; батьки учнів V–VII кл.; батьки учнів VIII–X кл.; батьки учнів, які мають вади в розумовому і фізичному розвитку.

Ним уперше у радянський період на терені України була зроблена спроба розпочати навчання дітей із 6 років. Як і педагог-гуманіст Вітторіно да Фельтре, який створив для дітей Будинки Радості, В. Сухомлинський творить унікальний експеримент – Школу Радості, школу під голубим небом. Його педагогічною теорією та досвідом роботи ще за життя почали цікавитися за межами країни.

Прекрасно розуміючи, що школа не повинна забирати у малюків дитячих радощів, у Павлиській школі, разом з тим, учителі розпочинали роботу з майбутніми школярами за два роки до їх вступу в школу. Завдання, які необхідно було вирішити вчителю у цей період, полягали у тому, щоб вивчити, як мислить дитина, яка завтра переступить поріг школи, навчити її думати, спостерігати, розбудити в ній цікавість, інтелектуальні інтереси, бажання навчатися у школі. Дитина із пасивного об'єкта пізнання в Павлиській школі перетворювалася на суб'єкта навчання і виховання. Це здійснювалося на основі тісного зв'язку навчального процесу із захопленням дітей улюбленою працею.

При школі функціонувала велика кількість гуртків, на уроках створювалися ситуації, коли дитина за своєю волею, охоче і радісно виконувала ту чи іншу роботу. За такого підходу учень переконувався, що покладатися можна тільки на власні зусилля і працю. Завдання ж педагога, вважав В. Сухомлинський, полягає в умінні здійснювати виховний вплив на дитину так, щоб вона цього не відчувала. У Павлиші при вихованні дитини враховувалася її загадковість, неповторність, справжня сутність. Тому основним постулатом, яким керувалися в діяльності школи, була порада В. Сухомлинського: «пізнай дитину такою, якою вона є. Не намагайся змінити, переломити, перебудувати те, що створила в своїй таємничій майстерні природа, – здебільшого ця перебудова може призвести до хворобливих явищ» [2, т. 5, с. 214].

Створена ним гуманістична концепція навчання і виховання є дієвою і в наш час. Багаторічні спостереження за дітьми дали змогу йому стверджувати, що у процесі навчання і виховання людської особистості діють сили, які він об'єднав у єдину систему. Це – *сім'я, родина* (провідна роль відводиться материнській школі); *школа* (важливу роль відіграє особа вихователя); *колектив* (дитячий, підлітковий, юнацький); *середовище*; *сама особа вихованця* (через самовиховання) та його *духовне життя* (інтелектуальні, моральні і естетичні цінності). Учитель у цій системі виступає диригентом, який повинен знати, що і від кого залежить у процесі творення Людини, вміти логічно аналізувати причинно-наслідкові зв'язки.

Діяльність вчителя у павлиській школі будувалася на оптимізмі, вірі в людину, її добре начало. Оптимізм є «невичерпним джерелом творчої енергії нервових сил» вчителя, його натхненням у праці, а також здоров'ям не тільки його, а й дитини. Стосовно педагогіки віри В. Сухомлинський писав, що «наймогутніша сила, яка примушує школяра вчитися, будить у нього інтерес до праці, усидливість і наполегливість, – це віра самого в себе, почуття поваги до самого себе. Доти, поки в дитячому серці живе ця сила, Ви – майстер-вихователь, Ви – людина, яку дитина поважає» [2, т. 5, с. 284]. Найстрашніше, коли дитина втрачає цю якість духовної сили; тоді засоби впливу на її душу стануть «мертвими», вона їх не відчує. В основі діяльності педагога повинна

лежати любов до дитини; це та сила, яка дає педагогові змогу впливати на духовний світ вихованця. Ставлення дитини до вчителя прямопропорційне ставленню його до дитини, тобто реакція дитини – «дзеркало морального змісту» всього того, що робить педагог. Пізнаючи його, дитина пізнає людство.

Учитель повинен зуміти виховати дитину з вірою в її сили, впевненістю в тому, що вона може і повинна стати справжньою людиною. Втілення у практику роботи «педагогіки віри» немислиме без «педагогіки серця». У статті «Моя педагогічна система» Василь Олександрович писав, що однією з особливостей його педагогічної системи є «мова серця», яка лягла в основу «педагогіки серця». «Мова серця», – зазначав він, – означає, що дитина пізнає світ серцем, а педагог пізнає своїм серцем дитину [3, с. 87].

Педагогіка серця включає: творення радості для дитини, виховання у дитини почуття людської гідності через повагу до самої себе; глибоке проникнення в тонкощі всього людського в дитині (чим тоншим буде це проникнення, тим глибше розкривається перед дитиною світ, «тим більше пізнає вона його не тільки розумом, а й серцем»); вчити дитину творити добро, «пізнавати добро в самій собі»; навчити дитину бачити, розуміти і відчувати серцем душевний стан іншої людини з непомітних, на перший погляд, рисочок: «тривожні схвильовані очі, ледве помітне тремтіння голосу, загальна пригніченість, втрачена життєрадісність» [3, с. 88].

Отже, в основі діяльності школи має лежати принцип «людина є найвищою цінністю». Адже не кожен з вихованців досягне геніальних висот, стане математиком, фізиком, теоретиком, але кожен має стати Людиною.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинська О. В. Філософія для дітей як педагогічна проблема. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/2/visnuk_1.pdf (дата звернення 18.11.2017)
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976–1977. Т. 1–5.
3. Сухомлинський В. О. Моя педагогічна система. *Радянська школа*. 1988. № 8. С. 87–91.

